

VAUVASTA
NAPEROISEKSI

-PIENTEN LASTEN SEKSUAALITERVEYDESTÄ

V Ä E S T Ö L I I T T O

Sisällys:

- 4 Esipuhe
- 6 Lapsuuden seksuaaliterveys
- 7 Aikuisen merkitys lapsen seksuaaliterveyden tukemisessa
- Seksuaalisuus lapsuuden kehitysvaiheissa
- 9 - Vauva-aika
- 10 - Taapero- ja leikki-ikä
- 12 Tyttöjen ja poikien eroavaisuuksia
- 3-5 -vuotiaan seksuaalisuus
- 13 - Innokas ja utelias
- 14 - Löytöretkiä leikiten
- 16 - Unnuttamalla uneen
- 18 - Oma keho ikioma
- 19 Seksuaalisuudesta puhuminen
- 22 Muuta luettavaa

Vauvasta NAPEROISEKSI

-pienien lasten seksuaaliterveydestä

Teksti:
lastenpsykiatri Raisa Cacciatore ja
kättilö-terveydenhoitaja Erja Korteniemi-Poikela

Kuvitus ja taitto:
Osmo Penna

Toimitus:
julkaisusihteeri Marjatta Törhönen

VÄESTÖLIITTO 2000
ISBN 952-9605-62-5

V Ä E S T Ö L I I T T O

ESIPUHE

Vauvasta NAPEROISEKSI - pienten lasten seksuaaliterveydestä

Jos pieni tyttönne tai poikanne osaisi kirjoittaa kirjeen, hän kertoisi, miten paljon hän vanhempiaan ihaileekaan. Se heijastuu hänen silmistään, kun hän toisinaan katselee aikuista olemustanne täynnä kunnioitusta. Hän on vakuuttunut siitä, että juuri tuon ihmisen kanssa hän haluaa isona mennä naimisiin! Jossakin pienen mielen sopukoissa versoo toive siitä, että ehkä hänestäkin voi eräänä päivänä tulla samanlainen hieno aikuinen.

Mitä miehenä ja naisena oleminen oikein lapsen mielestä on? Isojen vaatteita ja työkaluja lainataan aikuisleikkeihin. Kaveiden kanssa saatetaan leikkiä kotia tai rakentaa majaa. Oma alkuperä ja syntymä kiinnostavat. Sukupuolielinten tutkiminen ja koskettelu kuuluvat lapsen kaikkialle suuntautuvaan utelaisuuteen. Ajatuksia ja kysymyksiä herää puolin ja toisin.

”Äiti, onko se totta että minun mahassani ei voi kasvaa yhtään vauvaa?”

”Voinko saada vain kaksi lasta, kun minulla tuntuu kaksi siementä?”

”Koska minun pimppini kasvaa sellaiseksi kuin sinulla isi?”

Tällaisiakin kysymyksiä pieni ihmisen alku pohtii ja puntaroi. Alitajuisesti hän kamppailee lapsuuden turvallisuuden ja kasvamisen haasteellisuuden ristiriidan kanssa. Lapsi kääntyy tutujen aikuisten puoleen luottavaisena, uskoen saavansa viisaita vastauksia kaikkiin kysymyksiinsä. Parhaita vastaajia ovat aina omat vanhemmat. Vanhempien tuki ja vastaukset heti kysymysten herätessä saattelevat lapsen turvalliseen tutkimusretkelle myös seksuaalisuuden jännittävään maailmaan!

Pienten lasten seksuaalikasvatus on aihe, joka herättää kodeissa, neuvoloissa ja päivähoitopaikoissa kysymyksiä. Jokaisella perheellä on omat arvonsa ja kasvatuskulttuurinsa. Seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä voi joskus tulla tilanteita, joissa ei heti löydykään tietoa tai omakohtaista kokemusta siitä, miten asioista voi pienelle lapselle kertoa. Vanhempien tueksi on toivottu asiantuntijoiden näkemyksiä, vinkkejä ja esimerkkejä.

Laadimme tämän vihkosen vastaamaan näihin kysymyksiin ja käytännön elämässä esiin tuleviin tilanteisiin. Kirjasessa kuvataan lapsuuden seksuaalisuutta ja sen ilmenemismuotoja ja annetaan ehdotuksia siitä, miten aikuinen voi sitä kulloinkin luontevasti suojata ja tukea.

Opas on tarkoitettu kaikille lasten kanssa toimiville, mutta etenkin vanhemmille, jotka usein pohtivat lastensa kanssa elämän suuria ihmeitä: syntymää, kasvua, naiseutta, mieheyttä, rakkautta ja seksuaalisuutta.

Kirjoittajat ovat toteuttaneet lasten seksuaalikasvatusta sekä työssään että kotonaan ja tehneet julkaisuja, oppimateriaaleja ja koulutuspäiviä lapsuuden seksuaalisuudesta.

Raisa Cacciatore
lastenpsykiatri

Erja Korteniemi-Poikela
kätilö-terveydenhoitaja

LAPSUUDEN SEKSUAALITERVEYS

Seksuaaliterveydellä tarkoitetaan ihmisen hyvinvoinnin tärkeää osa-aluetta: kykyä huolehtia ja nauttia omasta itsestään, hakeutua kontaktiin ja kokea vastavuoroista nautintoa läheisyydestä ja myöhemmin kykyä vastuulliseen parisuhteeseen ja mahdolliseen vanhemmuuteen.

Lapsuuteen kuuluu valtavasti biologista kasvua ja kehitystä, rakkauden ja pettymyksen tunteiden kokemista sekä tietojen hakemista ja tutkimista. Lapsen seksuaaliterveyden tukeminen on lapsen hyvinvoinnin ja perusturvallisuuden takaamista tavallisessa perheessä, eli yksinkertaisesti yhdessä olemista ja elämistä, toisten huomioon ottamista ja arvostuksen ja ihailun antamista. Lapsuudessa kerätään rakennusaineita aikuisuuden seksuaalisuutta varten, itsetuntoa, positiivista minäkuvaa sekä tietoja ja taitoja ihmisten väliseen kanssakäymiseen ja vuorovaikutukseen.

Rakastumisen tunne on olemassa jo ihan pienillä lapsilla. Ensirakkautena ovat oman perheen turvalliset ja ihailut, läheiset ihmiset. Vähitellen rakastumisen kohteeksi tulee joku perheen ulkopuolinen tärkeä henkilö tai ihailtu "julkkis", sitten jo samanikäisiä. Kaikista rakastumisista ei kerrota kenellekään. Rakkauden tunne on epäitsekäs ja itsetuntoa vahvistava: on ihanaa unelmoida ja kuvitella itse tulevansa rakastetuksi ja palvotuksi. Se saa kenet tahansa tuntemaan itsensä tärkeämmäksi ja paremmaksi ihmiseksi. Rakkauden kohteet vaihtuvat vuosien kuluessa moneen kertaan, mutta tunne sinänsä on aina aito ja merkittävä. Lapsena siihen ei liity lainkaan seksuaalisen kosketuksen kaipuuta. Lapsi kertoo rakastumisistaan helpommin, mikäli kokee ettei hänelle naureta, eikä hänen unelmiaan vähätellä.

Lapsen **synnynnäinen uteliaisuus** ajaa häntä etsimään tietoa. Uteliaisuus on välitöntä, estotonta, avointa ja innokasta ja kohdistuu kaikkiin ihmisenä olemisen kysymyksiin – myös lisääntymiseen ja sukupuolisuuteen. Aikuisten suhtautuminen lasten kysymyksiin, piirroksiin ja kehon tutkimiseen antaa värinsä lapsen käsitykselle näistä asioista: liittyykö nautinnon haakuun jännittävää löytämisen iloa, vaiko häpeää ja vaaraa. Jo aivan pienikin lapsi saa kokemuksia siitä, onko oma keho myös positiivisten tunteiden lähde. Hänelle on tärkeää saada olla sylissä, saada lohdutusta ja silytystä ja joskus vain olla ja nauttia – vaikkapa keinumisesta, musiikista, herkkutelusta tai elokuvan katsomisesta. Tyttöjen ja poikien fyysinen, kielellinen ja sosiaalinen kehitys eroavat usein toisistaan. Sekä tytöille että pojille on tärkeitä turvata monipuoliset kehittymisen, kasvamisen ja toimimisen mahdollisuudet. Lapsen käyttäytymistä ei pidä turhaan pyrkiä rajoittamaan sukupuolen vuoksi.

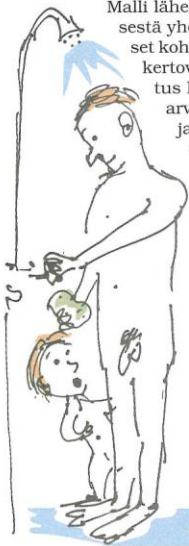
AIKUISEN MERKITYS LAPSEN SEKSUAALITERVEYDEN TUKEMISESSA

Aikuinen voi tarjota **turvalliset puitteet** kehitykselle, arkisen **mallin** positiiviselle läheisyydelle ja hyvälle itsetunnolle sekä myös **rajat**: mitä tarkoittavat yksityisyys ja sopivuussäännöt.

Turvallinen ympäristö on kaiken perusta. Lapsesta itsestään löytyvät kaikki terveen kehityksen voimat, kunhan niitä ei loukata. Mitä pienempi lapsi, sen vähemmän hän itse kokee esteitä lähestyä toisia lapsia ja aikuisia. Vanhemmat voivat suojata lapsia joutumasta alttiiksi sellaiselle kosketukselle, joka ei ole lapselle hyväksi. Esimerkiksi joku toinen lapsi voi vaatia leikkimään sellaisia leikkejä, jotka ovatkin toisesta ahdistavia. Ollisi hyvä, jos lapsi tuntisi sanoja, joilla kertoa siitä ja hän myös osaisi hakea turvaa aikuiselta. Samoin lapsen on hyvä tietää,

että jos jonkun aikuisen läheisyys alkaa tuntua pahalta, niin hänen ei tarvitse olla kohtelias vaan hän voi lähteä pois ilman selityksiä ja hakea apua toisilta aikuisilta. Lapset kertovat helpommin pelottavista kokemuksista, mikäli sellaisten mahdollisuudesta on jo aiemmin perheessä puhuttu.

Esimerkki: Kaksi lasta leikkii kotia leikkimökissä. Toinen, isompi lapsi vaatii aina tiettyssä leikin vaiheessa, että housut on otettava alas ja annetaan "pyllypiiskaa". Pienempää toisen läimäytykset pelottavat ja satuttavat, eikä hän itsekään haluaisi lyödä. Koska hän ei uskalla suorastaan vastustaa toista, eikä tiedä, kenelle tästä voisi puhua, hän yrittää vain monilla teko-tyillä välttellä kotileikkiä tämän lapsen kanssa.

Malli läheisyydestä tulee lapselle tutuksi ihan jokapäiväisestä yhdessäolosta. Syllissä istuminen, halaamiset, iloiset kohtaamiset, rohkaisevat taputukset ja peuhuhetket kertovat lapselle, että läheisyys on hyvä asia. Kosketus kertoo rakkaudesta ja siitä, että lapsen keho on arvokas. Lapsi tarvitsee paljon fyysistä läheisyyttä, ja tässä vaiheessa lapseen kannattaa tankata jättiannos hellyyttä – jotta myöhemmällä iällä "halipula" ei ajaisi häntä vääränlaisiin ihmissuhteisiin ja etsimään hyväksyntää liian varhain. Hän oppii antamaan ja saamaan hellyyttä, kun häntä varten on usein avoimena rakastava syli ja hän näkee, miten aikuiset kohtelevat ystävällisesti toisiaan ja lapsiaan.

Yhdessä saunoessa tai suihkussa lapselle syntyy luontevia tilanteita kysyä ja tarkastella erilaisten kehojen yksityiskohtia. Samalla hän ymmärtää, että alastomuudessa ja ihmiskehossa ei ole mitään hävettävää sukupuolten ja sukupolvien kesken ja että alastomuus on täysin hyväksyttävää.

Rajat tarkoittavat niitä tavallisia käytössäntöjä, joita lapsi tarvitsee pärjätäkseen myös kodin ul-

kopuolella. Esimerkiksi sitä, että lapsi ei saa satuttaa itseään eikä toisia. Lisäksi lapsi oppii, että kotona voi keikistellä nakupellenä, mutta kaikkien nähden se ei ole sopivaa. Eikä mitään kehon osia ole tapana kaivella muitten nähden, ei nenää, hampaita tai peppua, mutta jokainen saa omaa kehoaan kosketella ja tutkia omassa rauhassaan.

SEKSUAALISUUS LAPSUUDEN KEHITYS- VAIHEISSA

Vauva-aika

Pieni vauva on täysin aikuisista riippuvainen ja kaikilla aisteillaan maailmasta tietoa hakeva, kaikesta vuorovaikutuksesta nauttiva persoonallisuus. Hän rakentaa kuvaa omasta kehostaan mm. läheisyyden avulla. Lämmin syli ja rytminen keinuttelu rauhoittavat levotonta vauvaa, lempeä jutustelu ja katsekontaktit kertovat, että hän on arvokas. Vauva itsekin pyrkii tunnustelemaan kaikkea koskettamalla kädellä ja suulla. Vahva ja rohkea yhdessäolo, iloiset kohtaamiset, runsas läheisyys iho ihoa vasten, iloinen jutustelu ja seurustelu silmästä silmään antavat lapsen kehitykselle turvallisen ja rikkaan alun.

Vauva muodostaa käsitystä omasta itsestään sen kautta, miten hänen tarpeisiinsa vastataan. Ensimmäisen vuoden aikana lapsi tarvitsee paljon "kyllä"-vastauksia, eikä hän vielä pysty oppimaan kieltoja. Positiivinen ruumiinkuva rakentuu kokonaisvaltaisesti, mm. kosketus-, kuulo-, asento-, maku- ja hajuaistimusten avulla. Vauvan keinuttelu ja hänen kanssaan loruilu kertovat tärkeällä tavalla, että muilla on hyviä ajatuksia hänen suhteensa. Tasapainoaisin kautta lapsi oppii, että hän kykenee hallitsemaan omaa liikkumistaan ja muuttamaan itse omia asentojaan. Liikkumiseen liittyvät leikit ovat hyviä harjoituksia kehon hahmottamiseen ja koordinaatiokyvyn harjoitteluun.

Vauvan ruokailuhetkeen liittyy paljon ihania makuelämyksiä ja ihokosketusta. Näiden tuokioiden mukavat katseleikit ja jokelut ovat tärkeitä ja nautinnollisia. Nämä kokemukset voidaan antaa vauvalle, vaikka ruoka tulisi tuttipullon kautta ja hoivaajana olisi isä tai muu tuttu aikuinen. Näin vauva saa peruskokemuksia kehostaan nauttimisesta ja vastavuoroisesta nautinnollisesta suhteesta ja tulee rohkeaksi tavoittelemaan ihmiskontakteja.

Esimerkki: Suurimman nälän mentyä ohi vauva kuulostelee mukavaa tunnetta. Kun vatsa on täynnä lämmintä maitoa, vauva alkaa leikkiä rinnalla: hän taputtelee rintaa tai pulloa, syö hiukan ja työntää välillä maitoa suupielestä ulos ja vilkuilee ilkeästi aikuista. Maitonälkä on tyydytetty, mutta vauva kaipaa seurustelua ja nauttii samalla edelleen siitä, että maitoakin olisi tarjolla, jos vain huvittaisi ottaa.

Taapero- ja leikki-ikä

Jo 2-vuotiaana lapsi alkaa kysellä ympäristönsä liittyvistä asioista ja etsiä nimiä esineille ja ihmisille, samoin hän etsii nimiä kehon osille. "Mikä?" on ensimmäinen kysymys. Lapsi oivaltaa, että tytöt ja pojat ovat erilaisia ja että aikuisia on myös kahta eri sukupuolta. Leikin kautta lapsi tutustuu omaan ja aikuisen kehoon, kyselee ja vertailee aikuisia keskenään sekä itseään suhteessa aikuisiin. Pian kysymyksiin tulee uusi ulottuvuus: "Miksi?"

Leikki-ikäisenä, 3–4-vuotiaana lapsi yleensä on rakastunut johonkin perheen aikuiseseen ja kertoo menevänsä tämän kanssa naimisiin. Vanhempi-lapsi -suhteeseen tulee mukaan lapsen oma yksilöllisyyden kokemus, tahto ja omistushalu. On tärkeää, ettei lapsen itsetuntoa vähätellä, vaan hän saa kuulla olevansa varmasti oikein hyvä kumppani joskus jollekulle toiselle. Lapsi itse ei kuitenkaan vielä halua edes kuvitella olevansa joskus erossa perheenjäsenistään.

Tässä iässä lapsi usein löytää oman kehonsa koskettelun tuoman erityisen mielihyvän. Myös tämä vahvistaa itsenäistymistä. Jo tässä vaiheessa lapselle pitäisi muodostua käsitys siitä, että hänen kehonsa ja tuntemuksensa ovat hyviä ja niitä saa tutkia ja tunnustella. Lapsi alkaa vähitellen pohtia, "miten" asiat tapahtuvat. Miten vauva menee äidin vatsaan? Miten minä synnyin? Kyselykaudella lapsi hahmottaa ensin esineiden ja asioiden nimiä, sitten syitä ja syntymekanismeja. Lapsi saa aikuisilta sanoja ja malleja siitä, miten kaikista asioista voi puhua.

Leikki-ikä on aktiivista aluevaltausta. Lapsi etsii kokemuksia omasta itsestä hyväksyttynä, turvallisuuden, nautinnon ja arvokkuuden tuntemista omasta kehosta sekä hellyyteen ja hyvän antamiseen ja saamiseen pohjautuvaa vuorovaikutusta. Vanhemmilla on ainutkertainen mahdollisuus tarjota lapselle ihania olemassaolon kokemuksia ja lämmintä yhdessäoloa, mistä lapsi voi ammentaa voimavaroja myöhempään elämänsä ja seksuaalisuuteensa. Oman kehon näyttäminen, ihailluksi tuleminen ja suunnaton uteliaisuus toisten kehoon ovat leikkiläiselle leimaa-antavia.

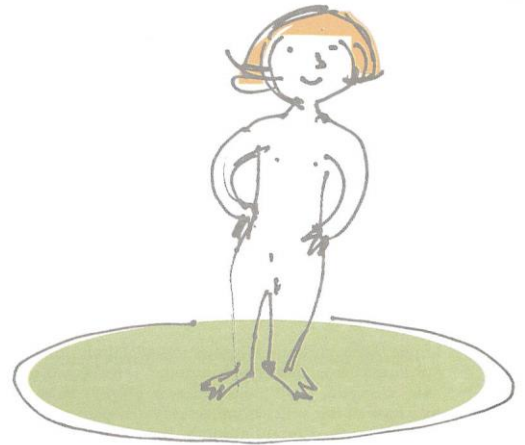

Esimerkki: Pieni tyttö on laittautunut korkokenkiin, silkkihuiviin ja huulipunannut puoli naamaa. Hän haluaa esittää vauhdikkaan tanssin, joka päättyy siihen, ettei päällä ole enää mitään. Syvään kumarrettuaan hän toivoo aplodeja. Ne hän on ansainnutkin, sekä rakastavan halauksen ja muistutuksen, että nakutansseja ei sitten ole tapana esittää päiväkodissa.

Leikki-ikäinen laajentaa kokemusmaailmaansa jo rohkeasti kodin ulkopuolelle esimerkiksi harrastuksissa, naapuristossa tai päiväkodissa. Toisten rakennetta ja kehon toimintoja vertaillaan. Leikki-ikäisellä on valmiuksia huolehtia jo monin tavoin omasta kehostaan ja tehdä jossain määrin päätöksiä siitäkin, miten hän kehoaan käyttää. Esimerkiksi leikeissä toiset lapset haluavat esitellä kehonsa kaikkia paikkoja ja toiset eivät halua kehoonsa liittyviä tutkimusleikkejä ollenkaan. Lapsi vertaa ajatuksiaan ja voi kilpailla tiedoistaan suhteessa ikätovereihin. Lapset tietävät täsmälleen kumpaa sukupuolta he ovat. Keskustelua käydään avoimesti aikuisten kuullen, jos se koetaan sallittuna, mutta ihan kaikkea ei haluta enää kertoa omille vanhemmille. Etenkin seksuaalisuuteen liittyvät leikit jaetaan usein vain ikätoverien kanssa. Leikissä saatetaan suurennella ja värittää omaa tietämystä, tosi ja mielikuvitus saattavat sekoitua, koska samanikäisten kanssa satuilta ja hulluttelu on hauskaa.

Esimerkki: Päiväkodissa pieni poika selitti hyvin varmana asiastaan lapsijoukolle, että hän tietää mistä vauvat tulevat: "Pyllyreistä!". Pieni tyttö korjasi asian: "Ei ihan, mutta melkein".

Itsemääräämisoikeus omasta "reviiristä", tietyistä kehon osista ja omista paikoista on seikka, johon lapsi tarvitsee aikuisten tukea. Tieto intimitteettisuojusta kunnioittamisen, ei häpeän näkökulmasta on arvokas. Esimerkiksi oma sänky voi olla sellai-

nen paikka, jonne lapsi voi kieltää muita tulemasta. Myös aikuinen pitää oman reviirinsä, eikä salli lapsen vallata vanhempien sänkyä tai nähdä rakastelua, vaikka seksuaalisuudesta puhuminen onkin mahdollista. Tutkimusleikit lasten kesken ovat sallittuja jokaisen omasta vapaasta tahdosta, mutta lapsikään ei saa pakottaa toista lasta niihin.

TYTTÖJEN JA POIKIEN EROAVAISUUKSIA

Tyttöjen ja poikien väliset erot voivat näkyä esimerkiksi leikeissä, joiden avulla lapset opettelevat vuorovaikutustaitoja ja roolimalleja. Yksilölliset erot ovat kuitenkin suuria. On paljon tyttöjä, jotka viihtyvät paremmin rajuissa ryhmäleikeissä ja poikia, jotka suosivat kahdenkeskeisiä rauhallisia leikkejä. Leikin avulla lapsi käy läpi ihmiselämään liittyviä tunteita, tapahtumia ja mahdollisuuksia. Aikuisen tulisi kunnioittaa lapsen halua leikkiä omia leikkejään, koska ne ovat osa lapsen senhetkistä kehitystä. Mitään leikkiä ei pitäisi leimata huonoksi tai tyhmäksi vain siksi, ettei se ole sukupuolelle tyypillinen.

Esimerkki: 3-vuotias poika leikki nukeilla ja pukeutui tyttöjen mekkoihin. Perheeseen kuului äiti ja kolme siskoa, eikä lähipiirissä ollut yhtään miestä. Äiti oli huolissaan, että kasvaako pojasta miestä ollenkaan. Terveystenhoitaja neuvoi antamaan pojan leikkiä rauhassa tyttöjen leikkejä, mutta viemään samalla poikaa kerhoon, missä pojalla on mahdollisuus tavata muitakin poikalapsia. Kerhossa poika löysi ystäviä, joiden kanssa leikki poikien leikkejä, kotona hän jatkoi tyttöjen leikkejä. Hän sai kokemuksen, että molemmat leikit ovat yhtä hyviä ja sopivia.

Tytöt muodostavat usein kiinteitä tyttöpareja tai kolmikoita ja pojat isompia poikaryhmiä. Tytöt käsittelevät kotileikeissään usein ihmissuhteita, parinmuodostusta ja lisääntymistä kotileikkeinä ja pojat majaleikeissään oman asemansa ja revitinsä vahvistamista, kodin rakentamista ja sen puolustamista. Tyttöjen leikeissä neuvotellaan, riidellään ja hoivataan. Osia vaihdetaan ja sama leikki voi jatkua päivästä toiseen. Poikien leikeille on tyypillistä toiminnallisuus ja kilpailullisuus, ja tietynlaiset rajalliset tehtävät, jotka leikitään kerralla loppuun. Samalla etsitään kunkin tilanteen johtajaa ja monet tavoittelevat mahdollisimman arvostetun sankarin asemaa, mutta heikommistakin huolehditaan yhdessä.

Lapsen tuleva seksuaalinen suuntautuminen ei riipu hänen leikeistään, eikä siitä voi tässä iässä tehdä päätelmiä. Nykytiedon mukaan siihen ei myöskään voi vaikuttaa. Tärkeintä on, että lapsi kokee, että hänellä on vapaus kokeilla monenlaisia käyttäytymisrooleja, jotta kuva omalle sukupuolelle sopivasta käytöksestä ei kapeutuisi. Myös median antama kuva hyvin kapea-alaisesta roolimalleista on lapselle haitaksi. Aikuisen on hyvä tarkkailla, millaisia ohjelmia ja kuinka paljon lapsi katselee, sekä sanoa ääneen aina, kun tuntuu että haluaa selittää jotakin tai olla eri mieltä. Näin lapsi oppii, että viestimiä voi arvioida kriittisesti.

Lapsi tekee varhain johtopäätöksiä lähellä olevien aikuisten suhtautumistavasta eri sukupuoliin, ja luo kuvaa siitä onko hyvä asia olla tyttö, josta joskus kasvaa nainen tai poika, josta joskus kasvaa mies. Ensimmäiseksi lapsi vertaa isän ja äidin tyytyväisyyttä ja elämäntilannetta, heidän välistä arvostustaan ja sisarusten elämää ja kohtelua perheessä. Lapset pohtivat myös leikeissään sukupuolien roolimalleja, oikeuksia ja velvollisuuksia ja päättävät, miten heidän tulee tyttöinä ja poikana toimia nyt ja tulevaisuudessa. Lapset voivat kokeilla myös vastakkaisen sukupuolen roolia leikeissään.

Lapsi haluaa ajoittain korostaa omaan sukupuoleen liittyviä ominaisuuksia tai merkkejä vahvistaakseen sukupuoli-identiteettiään (esimerkiksi korkokengät, rintaliivit, maastopuvut, mie-

kat, työkalut). Kokemuksia pitäisi saada siitä, että on hyvä olla tyttö tai poika, esimerkiksi että kiiltokuvien kerääminen on yhtä arvokasta kuin urheilukorttien keräily. Lapselle on tärkeää, että hänellä on samaa sukupuolta olevia aikuisia malleja. Tyttöjen ja poikien oman itsensä arvostamisessakin on todettu olevan eroja. Tyttöille on tyypillistä omien taitojen vähättely, kun taas pojat yliarvioivat omaa osaamistaan. Ympäristöllä ja kasvattajien toiminnalla on suurin vaikutus tähän asiaan. Kun lapsi on tehnyt jotakin väärää, tulisi selkeästi sanoa, että teko on paha – ei koskaan lapsi itse. Toisaalta pojilla esiintyy enemmän tunne-elämän häiriötiloja. On surullista, jos pojat saavat osakseen vähemmän hellyyttä kuin tytöt. Pojille asetetaan helpommin suurempia odotuksia kuin tytöille, mutta samalla pojille annetaan tiukemmat käyttäytymisen kehykset. Toisaalta tyttöjen tottelevaisuutta saatetaan korostaa enemmän. Ei ole hyvä, jos poikamaista tyttöä ihaillaan, mutta tyttömäistä poikaa surkutellaan.

3-5 VUOTIAAN SEKSUAALISUUS

Innokas ja utelias

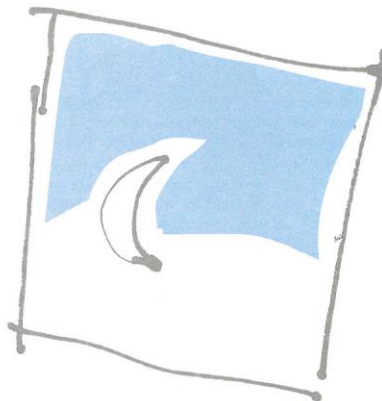
● kaikki on ihanan kiinnostavaa ilman ujouden häivää

- oman kehon rakenne
- oman kehon hallinta
- yksityisyyden opettelu
- rajojen opettelu

Lapsen maailmassa

Lapsi tutkii omaa kehoaan ja löytää siitä yhä uusia asioita. Hän on utelias tutkimaan myös toisten ihmisten kehoja. Oman kehon hallinnassa tapahtuu uusia aluevaltauksia. Potalle oppi-

kiin tuli mukaan poika, joka halusi myös osallistua leikkiin. Hän sanoi toiselle tytöstä: "Riisu housut ja näytä pimppi". Tyttö ei suostunut ja polka yritti väkisin riisua housuja. Toinen tytöstä riensi hakemaan hoitoäidin avuksi. Aikuinen oli lähellä ja hänet esitettiin turvaksi kun leikki meni liian rajuksi.

Unnuttamalla uneen

● silittely, keinuttelu, heijaaminen ja paijaaminen tuo turvaa

- oman kehon tuntemukset
- turvallisuus ja läheisyys
- nautinto on luvallista
- koskettaminen on kivaa

Lapsen maailmassa

Lapsi kokee päivän mittaan paljon ja saa vaikutteita. Iltahetki on päivän tärkein hetki: silloin käydään läpi vielä kerran jokainen huippujuttu tai pettymykset itketään pois. Lapsi etsii lohtua ja läheisyyttä, turvallisuuden tunnetta ja tasapainoa ennen rauhoittumistaan uneen. Hän nauttii aikuisesta, joka jakaa tunteet ja antaa läheisyyttä. Lapsi osaa hakea turvaa myös pehmoelun halaamisesta, peiton kulman nipistelystä, tynyn silittelystä, mukavasta ajatuksesta ja oman kehon koskettelusta. Monilla lapsilla on ikioma tärkeä riepu tai tietty lelu, jonka kanssa näitä herkkiä hetkiä jaetaan. Leluihin liitetään unelmia ja niiden kanssa jopa keskustellaan.

Oman kehon tuntemukset ovat hyviä lohdun ja turvan tuottajia. Itsen heijaaminen ja paijaaminen tahi peukalon imeminen ovat tavallisia ennen unta. Leikki-ikäinen oivaltaa myös, että oman kehon koskettelu antaa joskus jopa erityistä mielihyvää. Se voi johtaa rytmiseen paineluun ja kosketteluun sukupuolielintenkin alueella. Tämä on luonteeltaan erilaista kuin aikuisten seksuaalisiin huippuihin tähtäävä itsetyydytys. "Unnuttaminen" on rauhoittavaa, turvaa tuovaa nauttimista omasta kehosta.

Aikuisen rooli

Aikuinen voi huomata, että lapsi koskettelee itseään myös sukupuolielinten alueelta. Se on luonnollista ja lapsen oma yksityinen asia, jonka voi antaa tapahtua omassa sängyssä, peiton alla vaikka aikuinen onkin läsnä ehkä lukemassa satua tai puuhaamassa muuta. Jos lapsi koskettelee sukupuolielimiään näköväl-

lä, siihen kannattaa puuttua. Lapselle voi kertoa, että ei ole tapana koskettaa omia yksityisiä paikkojaan muiden nähden. Jokainen voi kosketella omaa kehoaan omassa rauhassa, mutta sitä ei näytetä muille. Kyseessä on aivan sama, kuin että sormin ei ole tapana syödä eikä pieruja kuulu tahallaan päästellä. Samoin on myös sukupuolielinten paljastamiseen ja koskettamiseen liittyviä sopimuksia, joiden avulla lapsi oppii suojaamaan omaa kehoaan ja suojautumaan myös noloilta tilanteilta. Lapsella on paljon myös tahatonta oman kehon koskettelua. Siksi on tärkeää, että aikuinen näistä asioista puhuessaan osoittaa kunnioitusta lasta kohtaan olemalla hienotunteinen ja tekemättä liian suurta numeroa näistä asioista.

Esimerkki: Aina kun lapsi on päiväkodissa onneton ja yksinäinen, hän alkaa painella kädellä itseään jalkojen välistä. Hoitajat eivät osaa ensin puuttua asiaan, ja toiset lapset katsovat kummastellen ja pilkaten. Tilanne rauhoittuu, kun asia otetaan puheeksi ja oma hoitaja alkaa pitää pienelle ihan omia lukuhetkiä ja lohduttaa lasta sylissä aina, kun tämä on onneton.

Oma keho ikioma

● ylpeys omasta itsestä ja toive tulla ihailuksi

- itsen ja toisten kunnioittaminen
- oikeus turvalliseen ja suojattuun kehitykseen
- oikeus oman kehon seksuaalisuuteen
- oikeus äänmukaiseen tietoon
- oikeus kysyä, piirtää, ja leikkiä seksuaalisuuteen liittyviä asioita

Lapsen maailmassa

Lapsi on ylpeä itsestään ja esittelee mielellään omaa alastonta kehoaan toisille. Hän nauttii sylittelystä ja läheisyydestä. Lapsella on oikeus vuorovaikutukseen ja runsaaseen ei-seksuaaliseen läheisyyteen, ihailuun, syliin, silityksiin ja taputuksiin. Näin hän saa kokemusta, että hänen kehonsa on hyvä, hänen läheisyydessään on nautinto olla. Lapsi vaistoa, jos jonkun lähellä ei ole hyvä olla. Yleensä lapsi ei pidä siitä, että hänen pakaroitaan, rintojaan tai haarainväliään taputellaan tai kosketellaan.

Lapsi yleensä ahdistuu, jos aikuinen tavoittelee itselleen seksuaalista kiihottumista. Lapsen on silloin tärkeää tietää, ettei hänen tarvitse sallia sitä. Lapsella on oikeus lähteä pois pelottavasta ja hämmentävästä tilanteesta, ahdistavasta läheisyydestä. Lapsi kysyy ja pohtii myös piirtämällä, vitsailemalla ja kiusoittelemalla. Kun lapsi saa kokemuksen, että vanhemmilla on vastauksia niin syntymään kuin kuolemaanakin liittyvissä kysymyksissä, hän oppii luottamaan, että hän itsekkin pystyy aikuisena hallitsemaan ja hoitamaan asioita.

Aikuisen rooli

Aikuisen tehtävä on pyrkiä luomaan avoin, seksuaalisuudestakin arvostavasti puhuva ilmapiiri. Vanhemmat voivat kertoa sopivissa tilanteissa kehoon ja seksuaalisuuteen liittyvistä seikoista. Voidaan vaikkapa yhdessä piirtää alaston ihminen ja nimetä kuvasta paljon erilaisia yksityiskohtia. Silloin lapsi osaa tulla kysymään, kun jokin tieto pohdituttaa tai hämmentää. Hän voi myös kertoa peloistaan ja saada lohtua. Lapsen ei tarvitse hakea tietoa muualta tai uskoa toisten lasten joskus virheellisiä juttuja, jos hän saa tarvitsemansa tiedon vanhemmiltaan.

Lasta ei tulisi koskaan rangaista kehoa satuttamalla: läimäykset, tukistaminen ja nipistykset kertovat lapselle vain, että hänen kehonsa on huono ja arvoton, koska aikuinen satuttaa ja nöyryyttää sitä. Lasta voi estää ja rajoittaa muuten vaikka pitämällä kiinni sylissä. Arvostava hellä kohtelu opettaa lasta itseäänkin suojaamaan ja hoitamaan kehoaan.

SEKSUAALISUUDESTA PUHUMINEN

Seksuaalisuus on olennainen osa ihmisyyttä ja siksi aina läsnä. Seksuaalikasvatus kuuluu kiinteästi jokaiseen kehitysvaiheeseen osana lapsen muutakin kasvun tukemista. Kun lapsi tuntee olevansa tärkeä ja arvokas, hän saa uskallusta aikanaan tavoitella parisuhdetta, ottaa kontaktia ja tehdä aloitteita. Kun hänelle muodostuu vahva ja hyväksyvä käsitys omasta itseltään, hän selviää elämän pettymyksistä.

Mitä seksuaalisuudesta puhuminen lapsen kanssa sitten tarkoittaa? Se tarkoittaa juttelemista pojan ja tytön kehosta, miehen ja naisen roolista, kehitymisestä ja kasvamisesta. Se tarkoittaa myös puhumista lisääntymisen ihmeestä, elämäntaaran vaiheista, seksuaalisesta käyttäytymisestä, läheisyydestä, koskettamisesta ja tunteista. Se merkitsee muutakin kuin pelkkiä faktoja. Se tarkoittaa myös puhumista vastuusta ja riskeistä, kokemuksista ja toisten kunnioittamisesta. Ja lisäksi se tarkoittaa aikuisen vastuullista osallistumista lapsen kypsyamisprosessiin. Seksuaalisuudesta puhuminen on ajankohdasta jo leikki-ikäisen kanssa.

Mitä sanoja teidän perheessänne annetaan sukupuoli-elimille?

Sukupuolielimille yksityiskohtineen on hyvä olla kotona tutut, luontevalta tuntuvat nimet. Tytöille voi esimerkiksi kertoa, että heillä on pimppi ja pimpin huulet ja pimpin kieli ja pissareikä, vauvareikä ja kakkareikä. Lisäksi heillä on massussa pieni vauvan koti, jossa voi joskus asua ihan oikea vauva. Ja vauvan

kotiin johtaa pieni tie sekä vauvareistä että munasarjoista joissa tytöillä kasvaa vauvan siemeniä. Alettuaan kasvaa vauva viihtyy mukavassa kodissaan pitkän aikaa, kolmen vuodenajan verran, ja syntyy sitten maailmaan, oman äitinsä ja isänsä syliin. Pojille voi kertoa, että kakkareikä on pyllyn puolella, edessä heillä on pippeli ja pippelissä terska ja esinahka ja pissareikä, josta isona tulee myös vauvan siemeniä. Lisäksi heillä on kivespussit joissa on kivekset jotka tuottavat siemeniä isona kuinka paljon tahansa.

Miten kertoa lisääntymisestä?

Lisääntymisestä voi kertoa esimerkiksi: Jotta lapsi voi alkaa kasvaa vauvan kodissa, äidin vatsassa, tarvitaan siemen sekä mieheltä että naiselta. Kun nämä siemenet yhdistyvät, niin vauva alkaa kasvaa. Isän siemen pääsee äidin kehoon vauvareian kautta yhdynnässä. Yhdyntä tarkoittaa sitä, että mies ja nainen haluavat olla yhdessä, hyvin lähellä toistaan ja lopulta ihan sisäkkäin. Pippelistä tulee naisen sisälle siemennestettä, jossa on paljon siemeniä. Kerran kuussa naisella on oma siemen odotamassa, ja silloin raskaus voi alkaa jos nainen ja mies ovat yhdynnässä. Vauva kasvaa naisen sisällä yhdeksän kuukautta. Kun vauva on valmis, se syntyy vauvareian kautta ulos. „Joskus vauva syntyy leikkauksella äidin vatsasta.

Luovutetuilla sukusoluilla alkaneesta raskaudesta ja adoptiosta kannattaa kertoa myös jo leikki-ikässä. Näin lapsi voi helposti kysyä asiasta myöhemminkin. Vaikka asian pyrki salaamaan, voi se kuitenkin joskus tulla ilmi, ja isompi lapsi saattaa tuntea itsensä huijatuksi. Leikki-ikäistä asia kiinnostaa teknisesti, varhaismurrosikäinen työstää kysymyksen seksuaalisia puolia ja murrosikäinen pohtii geneettisiä juuriaan. Asiat eivät koskaan tule käsitellyksi yhdeltä istumalta. Pikkulapsi hyväksyy asian helpoimmin. Lapselle ei tarvitse selittää monimutkaisia taustoja. Hän ymmärtää esimerkiksi: "Isällä/äidillä ei tullutkaan vauvansiementä. Halusimme kuitenkin lapsen, juuri sinut! Niinpä pyysimme lahjaksi toiselta sedältä/tädiltä siemeniä." Tai: "Niinpä pyysimme lasta sellaisilta vanhemmilta, jotka eivät voineet itse hoitaa lasta." Tahtominen on lapselle riittävä ja täysin ymmärrettävä selitys, ja hän voi kokea olevansa erityisen toivottu lapsi, tärkeä osa perhettä.

Miten kertoisit kuukautisista ja siemensyöksyistä?

Halutessaan aikuinen voi kertoa myös kuukautisista, vaikkapa näin: Jos aikuisella naisella vauvan kodissa ei vielä asu vauvaa, sieltä tulee kerran kuussa vauvareian kautta verta muutama päivän ajan, mutta se ei ole vaarallista, eikä se yleensä satu. Siemensyöksyistä: Aikuisella miehellä saattaa joskus silloinkin, kun hän ei ole yhdynnässä, tulla pippelistä annos siemennestettä, vaikkapa yöllä tai kun koskettelee itseään. Sekään ei ole vaarallista eikä satu. Siemennestettä kuten kuukautisvertakin tulee aina lisää, kumpikaan ei vähene. Koulua aloittavalle kannattaa alkaa jo puhua murrosiän muutoksista laajemminkin, kasvusta, valkovuodosta, ihon rasvoittumisesta rintojen arkuudesta jne.

Kun jo lapsena oppii pitämään aikuistumisen merkkejä luonnollisina, niihin on helpompi suhtautua murrosiässä. Niiden alkamisesta on silloin myös luontevaa kertoa. Lapselle voi luvata, että sitten kun juuri hänellä alkavat siemensyöksyt tai kuukautiset, voidaan pitää vaikkapa juhlat, jos lapsi itse silloin juhlia haluaa. Se tarkoittaa sitä, että lapsi on kasvamassa aikuiseksi ja että keho valmistautuu kykyyn saada ihan oma lapsi. Näin lapselle viestittyy käsitys, että kehitys on hyvä asia, juhlan ja ylpeyden aihe.

20

21

